

Danmarks Lærerhøjskole

Speciallæreruddannelsen 1.del
Kommunikation/Sprog/Læsning 1993/94
København: Sommereksamen

Mette Hjerting

"Sandwichkonstruktioner" i dansk tegnsprog

Iagttagelse af brugen af "sandwichkonstruktioner" i Dansk tegnsprog sammenlignet med American sign language og Langue des Signes Québécoise.

Opgaven må gerne udlånes

Eksaminator: Esben Vagn Rasmussen

Afleveringsfrist: Mandag den 30.maj 1994, kl 12.00

Iagttagelse af brug af "sandwichkonstruktioner" i dansk tegnsprog.

Indholdsfortegnelse:

- side 3 Problemformulering: Hvordan forbedrer man den sproglige integration af oralt oplærte døve/tung-høre elever i en tegnsproget klasse.
- side 4 Almene betragtninger om tegnsprog.
- side 5 Forklaring af begrebet "sandwichkonstruktion" og sammendrag af resultaterne af undersøgelser af American sign language og Langue des signes Québécoise.
- side 6 Iagttagelsesmateriale: "Nyheder på tegnsprog"
Beskrivelse af iagttagelsesmetode.
- side 7 Iagttagelse og beskrivelse af data.
Hypoteser, betragtninger, sammenligning med de to andre undersøgelser.
- side 11 Specialpædagogiske konsekvenser af undersøgelsen.
- side 14 Litteraturliste
- side 15 Bilag: transskription og oversættelse og kommentarer til de anvendte eksempler.

Hvordan forbedrer man den sproglige integration af oralt oplærte døve/tunghøre elever i en tegnsproget klasse.

På Skolen på Kastelsvej fungerer de fleste klasser tegnsproget, d.v.s. undervisningssproget er tegnsprog og kommunikationen lærer/elev og eleverne imellem foregår på tegnsprog.

I midten af skoleforløbet og i de ældste klasser kommer ofte elever ind, som er oralt opdraget, d.v.s. de har dansk som 1. sprog. De kommer til Skolen på Kastelsvej for at lære tegnsprog evt. for at kunne bruge en tegnsprogstolk i en videregående uddannelse. Ofte er det blevet for svært for dem at klare sig både socialt og fagligt som enkeltintegrerede i en normalt-hørende klasse/skole.

De har ofte været isolerede i normalskolen, hvor de har skullet klare kommunikationen på dansk. Hvis der er klasseundervisning, går det som regel, men hvis der bliver snakket på tværs i klassen, er det meget svært for den tunghøre/døve at følge med. Det tager tid at finde ud af, hvem der taler, ofte går de glip af første sætning, og så er det meget svært at mundaflæse resten, når man ikke ved, hvad det handler om.

Det er svært selv at tage ordet, når man ikke kan høre, om en anden netop er begyndt at sige noget. Derfor sidder disse elever ofte alene, deltager ikke i diskussionerne og får heller ikke det fulde udbytte af de andres diskussion.

Det samme gør sig gældende i sociale sammenhænge. Hvis man er to sammen går det fint, men hvis der er tre eller flere, og den tunghøre elev ikke helt kan følge med i samtalen, bliver han/hun let udenfor, og kammeraterne synes, han/hun er dum.

Når sådanne elever starter på Skolen på Kastelsvej, får de som regel ekstra timer i tegnsprog, evt. sammen med en døv medarbejder, og de går i tegnsprogsmiljø hele dagen.

For mange af de elever er det et meget svært skift.

De er i lang tid lige så isolerede hos os, som de var på den hørende skole. De har stadig ikke nogen kammerater at kommunikere med, og de kan stadig ikke følge med i undervisningen.

Derfor er det en stor opgave at forsøge at åbne deres verden så hurtigt og effektivt som muligt, og en af metoderne, tror jeg, er at gøre mere for at lære dem tegnsprog hurtigere.

De holder meget længe fast i den orale kommunikation med den hørende lærer, og de har svært ved at blive trygge i tegnsprogskommunikationen, som er meget svær for én, der har dansk som modersmål. De bliver ofte upopulære i kammeratkredsen, fordi de andre opfatter det som manglende vilje til at bruge tegnsprog. De nye kammerater er tit tålmodige og sociale i starten. Det er spændende at få en ny klassekammerat, men når der går for lang tid, og vedkommende stadig ikke er til at tale med, og han/hun stadigvæk henvender sig til læreren på dansk, så de andre ikke har en chance for at se, hvad der bliver sagt, så bliver de sure, og den nye elev er igen isoleret.

Jeg tror, det er fordi, de oralt opdragede elever har svært ved at se, forstå og lære de grammatiske elementer, som gør tegnsprog så forskelligt fra dansk.

Almene betragtninger om tegnsprog og dansk tegnsprog.

Folk, som ikke har været i berøring med tegnsprog før, tror ofte, at det er internationalt.

Det er det ikke.

Tegnsprog udvikles overalt, hvor døve er flere sammen, og man kan ikke umiddelbart forstå andre folkeslags tegnsprog. Tegnsprog er levende sprog ligesom f.eks. dansk og udvikler sig hele tiden, så der som på dansk er stor forskel på, hvordan vores bedsteforældre taler og, hvordan vores børn og deres kammerater taler. Der er også geografiske forskelle, som gør, at det tager lidt tid at vænne sig til at forstå en elev fra døveskolen i Aalborg, ligesom det er lidt sværere at forstå en vendelbo. Men lighederne er så store indenfor samme land, at efter et par timer er der ingen problemer. Det at døve (tegnsprogsbrugere) er vant til at bruge kropssprog, mimik og pantomime så meget, gør at det er lettere at kommunikere med andre folkeslag om enkle emner. Døve er vant til at skulle gøre sig store anstrengelser for at blive forstået, og de er parate til selv at gøre meget for at forstå andre. Men hvis man skal kommunikere om andet end overfladiske, dagligdags emner, er det nødvendigt at have et godt kendskab til hinandens tegnsprog.

Den sovjetiske psykolog Vigotskij siger (i "Om barnets psykiske udvikling"), at ved 2-sprogethed er det meget vigtigt at holde de to sprog skarpt adskilt, så vil de begge udvikle sig parallelt. Dette er svært for vores elever, når de ikke er opmærksomme på forskellene mellem de to sprog.

Nogle af de grammatiske elementer, som er meget forskellige fra dansk, er iagttaget og beskrevet, og man kan gøre eleven opmærksom på hvordan og hvornår, man kan bruge dem.

F.eks.

Brugen af rummet hvor man opbygger en scene i starten af tegnsprogsfortællingen, og personer, ting o.l. så kan refereres til ved at pege på "deres" sted.

Brugen af synsvinkel hvor tegnsprogsbrugeren (meget oftere end på dansk) identificerer sig med personer, dyr eller ting, og fortæller i "jeg form".

Brug af mimik og krop både til at udtrykke følelser, men også til at vise forhold mellem fortælleren, tilhøreren, andre personer, ting m.m. og til at markere sætningsgrænser.

Forklaring på begrebet "sandwichkonstruktion".

Sandwichkonstruktion: kaldes det fænomen, at man på tegnsprog i slutningen af en sætning gentager et eller flere ord/tegn fra sætningen.

Sandwichkonstruktioner er beskrevet i ASL= American Sign Language= amerikansk tegnsprog og i LSQ= Langue des signes québécoise= Fransk canadisk tegnsprog, men ikke i dansk tegnsprog. Derfor denne sammenlignende undersøgelse.

Ved at iagttage og beskrive eksempler vil man evt kunne uddrage nogle regler og konklusioner, som kan bruges i specialundervisningen af de oralt opdragede elever for at fremme tegnsprogssindlæringen og derved gøre integrationen i den tegnsprogede elevgruppe nemmere.

ASL:

Den undersøgelse, Susan Fischer og Wynne Janis fortæller om i 1989, finder sandwichkonstruktioner der består af verber:

Sætningskonstruktionen i deres eksempler:

subjekt ^xverbal (evt. modificeret) ((det er næsten det samme som "bøjet" på dansk)) objekt m.m. [△]verbal [○]modificeret anderledes

De finder nogle regler for, hvordan det kan bruges:

- 1) De 2 verber i sandwichen skal dele samme subjekt
- 2) Man kan ikke bytte om, så det meget modificerede verbum kommer først, og det kun evt modificerede kommer sidst.
- 3) De meget modificerede verber kan kun forekomme i sætningslutning
- 4) Man kan kun have en sandwich, hvis 2. verbum tilføjer ekstra oplysninger
- 5) Et verbum kan kun bære en vis mængde information(modifikation). Hvis der er for meget nødvendiggør det et verbum mere.

De yderligere oplysninger i 2. verbum behøver ikke gøre det længere eller manuelt indeholde flere informationer, man det skal være andre informationer- f.eks. i mimikken, kropsholdningen eller andet.

Det ser ud til at der også kan være andre grunde end tyngden i sætningen til at fordoble verbet f.eks. ved synsvinkelskift f.eks. ved historisk præsens.

På tegnsprog er det mest almindeligt at fortælle i 1.person. Derfor skiftes der ofte "synsvinkel" fordi fortælleren oftest er "jeg-fortæller" og skal personificere alle personerne i fortællingen.

LSQ:

Den undersøgelse, som Dominique Pinsonneault fra Université du Québec à Montréal har lavet i 1991, viser sandwichkonstruktionen udelukkende med verber og verbiale sammensætninger.

Sætningskonstruktion i deres eksempler:

subjekt verbal (modificeret f.eks for følelse) objekt+ evt et
adverbielt led (såsom præpositionsled) verbal modificeret lidt
anderledes end 1.gang.

Undersøgelsens konklusioner på sandwichkonstruktionens anvendelse:

I nogle af tilfældene er verbet gentaget 2-4-5 gange når det kommer 2.gang.

I andre tilfælde er verbet gentaget både 1. og 2. gang, men ikke samme antal gange, og der er ikke noget mønster i, om det er 1. eller 2. gang, der gentages flest gange.

I andre tilfælde er mimikken anderledes 2.gang.

I andre tilfælde er verbet lokaliseret forskelligt de 2 gange.

I andre tilfælde holdes slutstillingen længe 2.gang

I andre tilfælde skiftes verbet over i den anden hånd.

I andre tilfælde er der ingen forskel på de 2 gange-

De sidste er absolut de fleste.

Valg af iagttagelsesmateriale.

Jeg har valgt at iagttage udvalgte sekvenser fra "Nyheder på tegnsprog", som bliver udsendt på Danmarks Radios tv 1 alle hverdage kl 17.20 -17.30. Speakeren, jeg har valgt, er en voksen døv, som har tegnsprog som 1.sprog.

"Nyheder på tegnsprog" er nutidigt dansk tegnsprog, som det tales af voksne døve.

Iagttagelsens almengyldighed begrænses af:

at alle klippene er fra samme genre, så måske er mine iagttagelser genrespecifikke (formel foredragsgenre),

at det er kun en enkelt person, jeg har set på, så måske er det specielt for hende at gøre det på den måde, og

at det er et meget lille iagttagelsesmateriale at udtrække generelle regler fra.

Iagttagelsesmetode.

Efter gennemsyn af 3 stk "Nyheder på tegnsprog" fra 3 på hinanden følgende dage, har jeg fundet eksempler på brugen af sandwichkonstruktioner. Eksemplerne er undersøgt syntaktisk, grov transskriberet og oversat til dansk (se bilag).

Derefter er de grupperet efter karakteristika og sammenlignet med resultaterne fra undersøgelserne af ASL og LSQ, og jeg har forsøgt ved eksemplificering at vise, hvad jeg har fundet.

Til sidst har jeg set på de specialpædagogiske konsekvenser af undersøgelsen.

Iagttagelse og beskrivelse af data.

I min transskription, både i bilagene og i eksemplerne i teksten har jeg brugt systemet beskrevet i Elisabeth Engberg-Pedersens bog: "Lærebog i tegnsprogs grammatik": Alle tegn er skrevet med store bogstaver med den danske oversættelses betydning, hvor det er muligt. Når man ikke skriver transskriptionen fuldt ud, får man kun en lille del af budskabet med. Mimik, kropsholdning, fastholdelse af håndstilling i den passive hånd, mundbevægelser, øjenomgivelser, spændthed i ansigt-hage-overlæbe-m.m., kommer ikke med, og dette indeholder mange af de oplysninger, som i det talte sprog er i f.eks. bøjningerne og tonefaldet. Derfor kommer transskriptionen let til at ligne "pidgin" sprog.

Eksempel:

SØNDER^JYLLAND AMT UNDERSØGE+flertal FLERE VAND^BORE+flertal
Sønderjyllands amt har undersøgt flere vandboringer

EN-FJERDEDEL PEG+flertal EKSISTENS atrazin(H) PEG EKSISTENS
en fjerdedel af dem har(indeholder) atrazin har

PEG+mv / SØNDER^JYLLAND OMRÅDE VAND LØB+mh FORVALTNING PEG
de Sønderjyllands miljø(og)vand løbs forvaltning de

CHOKERET EKSISTENS PEG+flertal CHOKERET PEG+mv
er chokerede over at det er der chokerede er de

Tegnmodifikationer (bøjninger af ordet) skrives med ± og f.eks. y som betyder at tegnet er lokaliseret til venstre i rummet omkring tegnsprogsbrugeren. Grænser (punktum- viser afgrænsning af sætninger) vises med /. Negation vises på tegnsprog ved at ryste på hovedet, det skrives ved at der over de ord, der er negeret står neg. Spørgende mimik vises ved at skrive ? over ordene. PEG+h betyder en pegning på noget lidt til højre.

På tegnsprog kan en pegning være flere forskellige ting (Engberg-Pedersen, E. Lærebog i tegnsprogs grammatik).

Den kan f.eks. fungere som et verbum, den kan være et pronomen, den kan stå som præposition, eller den kan være en bestemmer.

Jeg har ikke set på de pegninger, der er bestemmere, som f.eks. PEG+v BY NUUK+v PEG+v (en pegning lidt til venstre for tegnsprogsbrugeren, tegnet for BY tegnet for NUUK, begge gjort lidt til venstre og en pegning igen til venstre) hvor pegningen er en lokalisation af referenten Nuuk, (en referent er "noget" som bliver omtalt, f.eks. en person, et sted eller en ting) ,de pegninger er ikke så interessante i denne sammenhæng.

Ialt har jeg fundet 40 sandwichkonstruktioner på ca 20 min's udsendelse.

Jeg opdeler de sandwicher, jeg har fundet i 6 forskellige typer:

1) "rene" verber hvor det kun er verbet, der gentages, 15 stk

eks:

I-AFTEN NAT OMRÅDE+cirkelbevægelse+m REGNE FLERE STED+flertal
I aften nat stort område regner flere steder

(over hele området) REGNE
i hele landet regner

I aften og i nat får vi regn over det meste af landet.

2) subjekt verbal.....verbal subjekt(som pronomen), 15 stk

eks:

PEG+cn STADIGVÆK EKSISTENS TI DANSKE^PERSONER+mh / VENTE (på)
Der stadig er ti danskere der venter på

HVORNÅR SKAL EVAKUERE HVAD VENTE PEG+ flertal+mh
hvornår kan evakueret hvornår venter de

Der er stadig ti danskere, som venter på at blive evakuerede.

3) tidsangivelser, 2 stk

eks:

I-DAG DET-ER ISRAEL MINDE^DAG (for) PEG+m-mh SOLDAT PEG+m-mh
I dag er det Israels mindedag for de soldater

DRÆBT MINDE^DAG I-DAG
dræbt mindedag i dag

I dag er det Israels mindedag for dræbte soldater.

4) verbal objekt, 3 stk

eks:

(Skuespiller Jørgen Buckhøj er død). VI MINDE HAM+mv ÅRSAG
Vi mindes ham p.g.a.

PEG+mv MED TV^SERIE m-mh MATADOR(M) MATADOR SKUESPILLER HAN
han med tv-serie Matador Matador spille han

SOM Mads Skjern(M) MINDE HAM+mv
som Mads Skjern mindes ham

Vi mindes ham, fordi han var med i tv-serien Matador, hvor han spillede Mads Skjern.

5) ÅRSAG- DERFOR, 4 stk

eks:

UNDERDERSØGE PEG+flertal+mh / KVINDE PEG+flertal+mh
undersøgelsen flere kvinder

RYGE PEG+flertal OVER 1/3 PEG+flertal RYGE /
ryger de over 1/3 af dem

ÅRSAG VIL-GERNE SLANK+gentagX5 ^{neg} ØNSKE KRAFTIG DERFOR RYGE
fordi vil slank(meget) ønsker tyk derfor ryger

PEG+flertal /
de

Undersøgelsen af kvinder viser at over 1/3 af dem ryger for at bevare den slanke linie.

6) "andet", 2 stk

eks:

(Vi har altid ment at hjerte og kredsløbssygdomme var forbeholdt mænd) MEN FAKTISK FLERE KVINDE DØ ÅRSAG HJERTE SYGDOM+
men faktisk flere kvinder dør fordi hjertesygdomme

flertal KREDSLØB SYGDOM+flertal ÅRSAG
kredsløbssygdomme fordi

men faktisk dør flere kvinder pga hjerte og kredsløbssygdomme.

Nogle af de fundne sandwiches er flettet ind i hinanden.

Der er lige mange tilfælde, hvor det kun er verbalet, der gøres, og hvor både verbalet og subjektet gøres.

Den type med kun verbalet har som regel kun få tegn imellem gøtagelsen. Den med subjekt-verbal, hvor det gøres i

omvendt rækkefølge og med subjektet som pronomen, har ofte meget imellem, f.eks flere bisætninger flettet ind i hinanden evt med verbe sandwiches i, før gentagelsen kommer.

Det er interessant at se, at mellem subjekt og verbal i første forekomst kan der være f.eks.en tidsangivelse eller en bisætning.

eks.

DEN^DANSKE^BANK PEG+m (og) PEG+mh JYSKE^BANK HVAD DE-TO / SIGE
Den danske Bank og Jyske Bank hvad de to siger

neg-----

NØDVENDIGT VIKAR ANSÆTTE / KAN KLARE OVER^ARBEJDE KUN PERSONA
nødvendigt vikar ansætte kan klare overarbejde kun persona-

LE BYTTE+ gentag NÅ LÅNE^OMLÆGNING KAN PEG+flertal
le ombytninger nå låneomlægning kan de

Den danske Bank og Jyske bank siger, det ikke bliver nødvendigt at ansætte vikarer, de klarer låneomlægningerne med rokeringer indenfor personalegruppen og overarbejde.

Det, der er imellem sandwichen, kan være flere forskellige ting i de eksempler, jeg har set:

- A) tidsangivelse, adverbier 6 stk
- B) objekt, 8 stk
- C) bisætning(er), indskudt sætning, tanker og overvejelser 24 stk
- D) andet, 3 stk

I de fleste tilfælde er det en eller flere bisætninger af større eller mindre kompleksitet.

Der er ikke noget mønster i, hvad man kommer imellem de forskellige typer sandwiches.

De to dele i sandwichen er somme tider ens og somme tider modificeret forskelligt.

Modifikationer:

- 1) modificeret for følelse 1.eller 2.gang, 8 stk
- 2) konstaterende nik på 2. gang+-følelse 1.gang, 7 stk
- 3) hastighed, hurtigere 1.eller 2.gang, 1 stk
- 4) forskelligt antal bevægelser de 2 gange, 5 stk
- 5) håndstilling, modificeret for næste tegn, 1.eller 2. gang, 2 stk
- 6) lidt forskellig lokalisering, 2 stk
- 7) ingen forskel, 12 stk

Der er ikke noget mønster i, om det er 1.eller 2.gang, der er modificeret. Der er absolut flest tilfælde hvor, de to gange er ens.

Undersøgelsen af ASL, viser at sandwichen er betinget af, at et verbum kun kan bære en vis mængde oplysning. Min iagttagelse viser, at sådan er det ikke på dansk tegnsprog. Som i ASL har de to verbaler (hvis det er verbaler, der er sandwich) samme subjekt.

Det, jeg har set, ligner mere det, der er set i LSQ. Her ses også flest tilfælde, hvor der ikke er forskel på de to gange, og når forskelle forekommer, kan de ikke se mønster i hvordan.

Ingen af de to undersøgelser taler om andet end verbe sandwiches. Jeg ser flere, som er kombinationer af verbaler og andet, og nogle som ikke har noget med verbaler at gøre.

Ingen af de to undersøgelser har set på, hvad der er imellem sandwichen. Det er vigtigt, for at finde ud af, om det er et syntaktisk fænomen, om det er sandwichen, der binder sætningen sammen, og for at se hvilken funktion gentagelsen har.

Mine iagttagelser tyder på at sandwichen har en sætningsafsluttende funktion. Specielt de sandwiches som er subjekt verbal, og som slutter med verbal subjekt-som-pronomen. De markerer en stærk sætnings/emne afslutning. I nogle tilfælde lokaliseres subjektet i starten et sted, senere i midten af historien bliver det lokaliseret et andet sted i relation til de andre "optrædende" i historien, til sidst lokaliseres det tilbage til udgangspunktet, hvor det var lokaliseret i historiens start, så det hele afrundes på en harmonisk måde.

Mine iagttagelser viser noget meget interessant om sætningsstruktur, hovedsætninger/bisætninger, om grænser mellem sætninger og om en form for redundans i sproget, som er forskellig fra på dansk.

Specialpædagogiske konsekvenser.

På Skolen på Kastelsvej har alle elever mindst 2 lektioner tegnsprog på deres skema om ugen. Alle danske børn får undervisning i, hvordan deres modersmål er opbygget, den ret har døve børn også haft de sidste par år. Samtidig har man etableret hold på lærerhøjskolen i "Tegnsprog som fag", hvor lærerne kan blive uddannet til at undervise i sproget på et mere teoretisk plan.

Der er stadig mange elementer i tegnsprog, man ikke har fuld klarhed over, og det gør selvfølgelig undervisningen vanskelig, men hver gang der bliver opdaget nyt, bliver det hurtigst muligt formidlet videre, så eleverne på døveskolerne får så meget viden som muligt om deres eget sprog. Det gør dem bedre rustede i den daglige kommunikation og i undervisningen i de andre fag. Når man har et rigt og varieret sprog, er det meget lettere at abstrahere, at forstå nyt og at lære fremmedsprog. Hvis man er klar over hvilke forskelle, der er mellem dansk og tegnsprog, er det lettere at forstå en tolk og opdage, hvis hun er faldet i en fælde (tolker forkert), man kan så evt gætte, hvad der er blevet sagt på dansk og selv oversætte det til tegnsprog.

I arbejdet med eleverne på Kastelsvej bruger vi meget video. De ser voksne eller børn fortælle på tegnsprog. De fortæller selv, vi optager dem på video og diskuterer bagefter hvilke virkemidler, de gjorde brug af, og om resultatet var tilfredsstillende.

Det vil være oplagt sammen med eleverne, evt i grupper, at undersøge om de kan se sandwiches i andre genrer af tegnsprogs "fortællinger". Ved at "nærlæse" en tekst (se en tegnsprogsfortælling tegn for tegn, lægge mærke til alle detaljer) bliver de mere opmærksomme på sprogets nuancer, til glæde for dem selv, både i deres aflæsning af, hvad andre siger og i deres egen udtryksform. Vi kan undersøge, hvordan de selv bruger sandwichkonstruktion, først i "gamle" optagelser fra før de kendte til begrebet og i nye, hvor de tænker over hvordan de gør.

Efter introduktionen af begrebet kan man snakke om fornemmelsen af, hvor meget man bruger dem, hvornår, om børn eller voksne bruger dem mest, og så bagefter kigge på eksempler og vise at de bl.a. bruges til at markere grænser. På den måde bliver eleverne opmærksomme på deres eget brug af sproget, ligesom danske børn, der får grammatik undervisning.

Man kan lave øvelser med tegnsprogssætninger, prøve om de kan siges både med og uden sandwiches, hvad føles mest naturligt, kan man tilføje en ledsætning imellem sandwichen, hvad kan man ellers tilføje???

I de fleste klasser er der en enkelt eller to elever med døve forældre, de har meget fornemmelse for, hvad man kan sige, og hvad man ikke kan sige.

Efterhånden som de oralt opdragede nye elever i klassen har været med til øvelser og arbejdet med mange elementer i tegnsproget, bliver de mere trygge i kommunikationen med klassekammeraterne og tør selv være mere med både i frikvarteret og i klassesdiskussioner.

Det, der gør arbejdet med tegnsprogsundervisningen så svær (og så udfordrende) er, at der er lavet så få undersøgelser, og at der er skrevet så lidt om emnet. Det er først de sidste 10-15 år, der er arbejdet seriøst og videnskabeligt med sproget.

De oralt opdragede børn, som har dansk som modersmål, bruger ikke tegnsprogsgrammatikken automatisk. De skal gøres opmærksomme, på hvor forskellene fra dansk er, ved at se dem brugt f.eks. på video, hvor vi kan gentage igen og igen, så alle detaljer kommer med. Det gør trygheden ved det nye sprog større og skærper opmærksomheden i dagligdagen, hvor samme grammatiske elementer optræder.

Især de børn, som lærer tegnsprog i en sen alder, har brug for den teoretiske side af sprogindlæringen, de har sværere ved at lære det efter naturmetoden. Ved at blive opmærksomme på "specialiteter" som sandwichkonstruktioner og andre elementer som er særegent for tegnsprog, vil de få lettere ved at tilegne sig sproget hurtigere og derved blive accepteret blandt kammeraterne.

Det er svært ud fra min undersøgelse at uddrage helt sikre regler, man må føle sig frem. Undersøgelsen peger på nogle ting som må undersøges nærmere, f.eks. omkring hovedsætninger, bisætninger, helsætninger, sætningsafslutning m.m.

Desværre viste der sig ikke noget system i, hvad man kommer imellem de forskellige typer sandwiches, eller hvornår man bruger hvilke sandwiches, eller hvornår det er tvingende nødvendigt at bruge dem, og hvornår man selv kan vælge.

En undersøgelse, som den jeg har lavet, bidrager til at øge mængden af viden om tegnsprog. Den kan være starten til en større og mere videnskabelig undersøgelse, som måske kan udlede nogle af de regler, jeg ikke kan se.

Litteraturliste til opgave om sandwichkonstruktioner:

Engberg-Pedersen, E.: Lærebog i Tegnsprogsgrammatik. København, Døves center for total kommunikation, 1991. 150 sider

Engberg-Pedersen, E. et al.: Anvendt sprogvidenskab. København, forlag? 1990. 20 sider

Engberg-Pedersen, E.: Clause, sentence, and discourse in danish sign language. København, 1992. 21 sider

Engberg-Pedersen, E.: Some simultaneous constructions in danish sign language. 1991. 13 sider

Engberg-Pedersen, E.: Space i Danish sign Language. Hamburg, Signum. 1991. s. 13-69 og s.351-357, 62 sider

Fischer, Susan. W.Janis: Verb sandwiches in american sign language, in Prillwitz & Vollhaber. 1990. 14 sider

"Nyheder på tegnsprog": 11/4, 12/4 og 13/4 1994. TV-program fra Danmarks Radios TV 1

Pinsonneault, D.: Verb echos in LSZ (Langue des Signes Québécoise). Ikke udgivet, University of Durham, England. 1991. 9 sider

Vygotskij, L.S.: Om barnets psykiske udvikling, artikelsamling. København, Nyt nordisk Forlag, Arnold Busk, 1982 p.179-202. 13 sider

Ialt 302 sider.

Mette Hjerting, hold 039

Maj 1994

Samlet oversigt over alle de sandwichkonstruktioner, jeg har fundet i iagttagelsesmateriale.

1.06

RØDE^KORS+mv SIGE / PEG+m / REGERING / SKAL RESPEKTERE PEG+-
flertal+mh

 tøver neg.---
SÅREDE PEG+flertal+mh CIVILPERSON / PEG+flertal / SKYDE MOD
PEG+flertal / SKAL

RESPEKTERE PEG+flertal SIGE RØDE^KORS+mv PEG+ mv

Røde kors siger at regeringen skal respektere sårede og civilpersoner og ikke beskyde dem.

(2) RØDE^KORS+mv SIGE er subjekt og verbal i hovedsætningen, det gentages til sidst i omvendt rækkefølge.

(4) SKAL RESPEKTERE PEG+flertal: verbal og objekt, objekt (de sårede og civilpersoner) gentages men som pronomen: PEG+flertal(dem)

Jeg kan ikke se forskel på de to gange

1.54

PEG+cn STADIGVÆK EKSISTENS TI DANSKE^PERSONER+mh / VENTE (på)
HVORNÅR SKAL EVAKUERE HVAD VENTE PEG+ flertal+mh

Der er stadig ti danskere, som venter på at blive evakuerede.

(2) TI DANSKE VENTE er subjekt og verbal, det gentages i omvendt rækkefølge og med pronomen for subjektet.

1. gang fortvivlet mimik, 2.gang afsluttende nik og pegning, mere konstaterende mimik, ikke fortvivlet.

2.02

GRØNLAND// PEG+v GRØNLAND PEG+v BY NUUK+v PEG+v/ LANDS^RET / EN
GRØNLÆNDER 28 ÅR^GAMMEL / TAGE-TIL+h+v FRI^KENDT / FAKTISK HAFT
FÆNGSEL PEG+cn DANMARK / PEG+cn Herstedvester(M) 3 ÅR / FØR
1990 GRØNLAND "østsiden" SCORESBYSUND(M) PEG+h / FÆNGSEL
PERSON SIGTE+mh PEG+mh MORD+h PEG+h BARN^DOMS^VEN+h /
PEG+h SIGTE+mh / SÅ PEG+mh BY^RET PEG+mh FRIKENDT PEG+mh / MEN
NOGLE DAGE EFTER LANDS^RET / DOM STRAF FÆNGSEL PEG+mh/ (så) NU
FRIKENDT ÅRSAG ET VIDNE SIGE / FØR 9. APRIL / PEG+mv SIGE
?-----
PERSON+mh MYRDE BARNDOMS^VEN / NEJ / IKKE PERSON+mh / SIGE
PEG+mv / DERFOR FRIKENDT

I Grønland i Nuuk har landsretten frikendt en 28 årig grøn-
lænder, som har siddet i fængsel i Herstedvester i Danmark i 3
år. I 1990 blev han i Scoresbysund sigtet for mordet på en
barndomsven, men byretten frikendte ham. Nogle dage efter blev
han alligevel dømt i landsretten og blev fængslet. Nu er han
blevet frikendt, fordi et vidne siger, det ikke kan være ham,
der har myrdet barndomsvennen.

(2) ET VIDNE SIGE :subjekt og verbal, gentaget som pronomen og
i omvendt rækkefølge- 2 gange

(1) SIGTE verbal

(5) FRIKENDT ÅRSAG-DERFOR FRIKENDT

Sidste FRIKENDT med nik og lidt hurtigere.

3.30

RANDERS PEG+mv KOMMUNE PEG+mv / KED-AF STORK PEG+mv RANDERS

?---
HAR-IKKE PEG+mv TÆNKE PLANLÆGGE / KØBE STORK PEG+m TYSKLAND
PEG+m / (så) KAN^IKKE FLYVE STÆKKE PEG+m / KØBE PEG+mh /
GESTUS+m-c (tage dem fra Tyskland og sætte dem i Randers)
RANDERS peg+sv / STORK^FARM PEG+/ HÅBE UDVIKLE / (så) NÆSTE

VINTER UNGE / FLYVE SYDPÅ AFRIKA SOM PLEJER / (så) NÆSTE FORÅR
TILBAGE RANDERS PEG+m TÆNKE PLANLÆGGE PEG+mv

Randers kommune er meget kede af, at der ikke er storke i Randers, derfor har de overvejet at oprette en storkefarm med importerede, stækkede storke fra Tyskland. Man håber så, at ungerne næste år vil flyve sydpå til Afrika som sædvanlig og næste forår komme tilbage til Randers.

(2) RANDERS KOMMUNE (indskud) TÆNKE PLANLÆGGE er subjekt og verbal, det gentages i omvendt rækkefølge med subjektet erstattet af pronomen.

1. TÆNKE er almindelig, 2. TÆNKE har "planlægge" håndstilling
1. PLANLÆGGE: 2x2 bevægelser, 2. PLANLÆGGE kun 1x2 bevægelser.

6.37

PEG PERSON+flertal KRIG OMRÅDE / PEG+mh STADIGVÆK EKSISTENS 12

DANSKE EKSISTENS PEG+mh / PEG+mv DANSKE^UDENRIGSMINISTER^-GRUPPE+mv

neg. neg.---
(ved) / FORMIDDAG / PEG+mv / VED-IKKE OM DANSK PEG+m-mh / NU
PÅ-VEJ
neg neg-----
TAGE-TIL+mf LUFTHAVN EKSISTENS PEG+mh LUFTHAVN VED-IKKE PEG+v /
(men)

SIKKER-PÅ I-DAG GESTUS (på et eller andet tidspkt uret rundt)

PEG/ DANSKE / PEG MED EVAKUERING FLYVE FLYVE-AF-STED / SIKKER-PÅ I-DAG PEG+v

I det krigshærgede område befinder der sig stadig 12 danskere, og her til formiddag siger udenrigsministeriet, at man ikke er helt klar over, om danskerne er på vej, eller om de er ankommet til lufthavnen, men det er sikkert, at de vil blive evakueret i dag.

(2) EKSISTENS 12 DANSKE verbal og subjekt i samme rækkefølge men med pronomen ved gentagelsen

2. EKSISTENS er lidt mindre og kortere end 1.gang

(2) DANSK UDENRIGSMINISTER^GRUPPE VED
neg
VED-IKKE PEG+mv

neg
VED-IKKE PEG+mv
alle er spørgende, undrende og negerede

alle 3 gange er det subjekt og verbal, de to sidste gange er subjektet et pronomen
1.gang er et meget lille VED, hun har glemt et indskud:" her i formiddags", ved gentagelsen ser det ud til, det er nødvendigt at gentage subjektet (som pronomen) for at fortsætte sætningen.

(3) SIKKER-PÅ I-DAG tidsangivelse + ?

7.42

GRUND^EJER^FORENING PEG+mh FORMAND / PEG+mh FØLE PEG+mh UTROLIG

FLOV / PEG+mh FORSLAG PEG+mh FLOV PEG+mh / FØLE UTROLIG PINLIG

PEG+mh / BO PEG+mh OMRÅDE / FORBINDELSE RACISME PEG+mh / FØLE

UTROLIG PINLIG PEG+mh

Grundejerforeningens formand føler det meget flovt og utrolig pinligt at bo i et område, der sættes i forbindelse med racisme.

Det er meget svært at se om pegningerne er området, forslaget eller formanden. Jeg føler mig kun sikker på verbalet og objektet men måske er subjektet med i gentagelsen.

(1) FLOV

(1) FØLE UTROLIG PINLIG

Jeg ser ingen forskel på de to gange tegnene optræder.

7.58

JUSTITS^MINISTER Erling Olsen(M)+mv SIGE+mv / LAD-SOM-OM VED

TAGE+mh FINT GENNEMFØRE / PEG+mh PARAT(M)+mv HAR NY LOVÆNDRING

PARAT(M) PEG+mv

Justitsminister Erling Olsen siger, at hvis forslaget bliver vedtaget og gennemført, er han parat med en lovændring.

(2) PEG+mh PARAT(M) subjekt og verbal

PARAT(M) PEG+mv verbal og subjekt

PARAT: 1.GANG mangler slut T, ender i EKSISTENS hånd, 2. gang er det almindeligt

8.10

UNI^BANK// I-DAG AVIS JYLLANDS^POST PEG+m STÅR PEG+m / PEG+mh

UNI^BANK / ARBEJDE (ligge-i-stabler)+gentagx3 PEG+m PEG+mh

(LÅNE)

PEG+flertal FOLK LÅNE^OMLÆGNING+flertal (ligge-i-stabler)+gentagx2

Jyllandsposten i dag skriver at i UNI BANK hober arbejdet sig op p.g.a. folks låneomlægninger.

(1) ligge-i-stabler+gentag verbal

1.gang flere gentagelser end 2.gang, da forudsættes det nok at vi ved, der er meget.

8.54

DEN^DANSKE^BANK PEG+m (og) PEG+mh JYSKE^BANK HVAD DE-TO / SIGE

neg-----

NØDVENDIGT VIKAR ANSÆTTE / KAN KLARE OVER^ARBEJDE KUN PERSONA

LE BYTTE+ gentag NÅ LÅNE^OMLÆGNING KAN PEG+flertal

Den danske Bank og Jyske bank siger det ikke bliver nødvendigt at ansætte vikarer, de klarer låneomlægningerne med rokeringer indenfor personalegruppen og overarbejde.

(2) DEN^DANSKE^BANK (og) JYSKE^BANKKAN
subjekt og verbal (med indskudt sætning)
KAN PEG+flertal verbal og subjekt (pronomen)

KAN 1. gang overbevisende, 2. gang mere neutralt

9.04

NORGE// I-DAG PEG+mho NORGE^STATS^MINISTER OFFENTLIGGØR NORGE SKAL FOLKE^AFSTEMNING OM EUROPÆISKE UNION JA+v ELLER NEJ+h / NÆSTE 28 NOVEMBER SKAL PEG+mv

I dag kundgjorde Norges statsminister at Norge skal til folkeafstemning om medlemskab af EU d.28 november.

(2) NORGE SKAL subjekt og verbal
SKAL PEG+mv verbal og subjekt (pronomen)

SKAL: 1.gang lille, utydelig og hurtig, 2.gang bestemt

12.08

NU (DANSK) 27 DANSKE FN^SOLDATER PEG+mn Sarajevo(M) / TILBAGE

KAN-IKKE / VEJ PEG+m KONTROL^POST BOSNISK^SERBISK KONTROL

PEG+m/ SPÆRRE FREM-TILBAGE KAN-IKKE / PEG+m GØRE SPÆRRE /

ÅRSAG HÆVNE+mh

DENGANG NATO(H) BOMBE+mh MOD SERBIEN PEG+mh GORAZDJE(H)+mh

HÆVNE+h / DERFOR SPÆRRE PEG+m

Der er nu 27 danske FN soldater i Sarajevo, som ikke kan komme tilbage til deres deling, fordi bosnisk-serbiske kontrolposter har opsat vejspærringer. Det har de gjort som hævn for NATO's bombing af Gorazdje.

(1) TILBAGE KAN-IKKE verbal

(1) HÆVN verbal

lokaliseret en smule forskelligt

(1) GØRE SPÆRRE sammensat verbal med modal verbum
2.gang uden modalverbet og mere neutralt

(5) ÅRSAG-DERFOR

12.48

?----

HÆRENS^OPERATIVE^KOMMANDO SIGE / FARLIG PEG+m+ CIRKELBEVÆGELSE
/ TOM / EKSISTENS MILITÆR^BESKYTTELSE MAD CEDICIN / EKSISTENS
PEG+M

(1) EKSISTENS verbal

1. gang lidt følelse, 2.gang mere neutral

14.04

SØNDER^JYLLAND AMT UNDERSØGE+flertal FLERE VAND^BORE+flertal
EN-FJERDEDEL PEG+flertal EKSISTENS atrazin(H) PEG EKSISTENS
PEG+mv / SØNDER^JYLLAND OMRÅDE VAND LØB+mh FORVALTNING PEG
CHOKERET HAR PEG+flertal CHOKERET PEG+mv

I Sønderjyllands amt har man undersøgt flere vandboringer og miljø-og vandløbs forvaltningen er chokeret over, at der er fundet atrazin i 1/4 af dem.

(1) EKSISTENS verbal gentaget
ingen forskel på de to gange

(1) CHOKERET verbal gentaget
ingen forskel på de to gange

14.34

MILJØ^MINISTER SVEND AUKEN(M) PEG+mh ØNSKE ...METAL(M) atra-
zin(H) / FORBUDT HER PEG+m DANMARK ØNSKE PEG+mh

Miljøminister Sven Auken ønsker atrazin forbudt her i Danmark

(2) MILJØMINISTER SVEN AUKEN ØNSKE subjekt verbal gentaget 2.
gang med subjekt som pronomen.
1. gang mere følelse, 2. gang mere neutralt

15.13

UNDERDERSØGE PEG+flertal+mh / KVINDE PEG+flertal+mh

RYGE PEG+flertal OVER 1/3 PEG+flertal RYGE /
neg

ÅRSAG VIL-GERNE SLANK+gentagX5 ØNSKE KRAFTIG DERFOR RYGE
PEG+flertal /

Undersøgelsen af kvinder viser at over 1/3 af dem ryger for at
bevare den slanke linie.

(2) PEG+flertal RYGE subjekt OG VERBAL

(5) ÅRSAG-DERFOR
ingen forskel

15.43

(Vi har altid ment at hjerte og kredsløbssygdomme var forbe-
holdt mænd) MEN FAKTISK FLERE KVINDE DØ ÅRSAG HJERTE SYGDOM+
flertal KREDSLØB SYGDOM+flertal ÅRSAG

(6) ÅRSAG gentages
ingen forskel

16.05

(I Ekstra Blandet står om byen Humlebæk og vejen hvor en gruppe
beboere) FORSLAG ØNSKE KRÆVE PEG+mh GRUND^EJER^FORENING SKAL
REGLER IND^VANDRE KØBE LEJE HUS PEG+mh UMULIG ØNSKE PEG+mh

Grundejerforeningen ønsker regler, som forbyder indvandrere at købe eller leje hus i området.

(1) ØNSKE verbal gentaget
svært at se forskel

16.24

ÅRHUS EN ÆGYPTEN^PERSON OVERRASKE FRI PEG / ÅRHUS FLERE MÅNED
FØR+deiktisk tidslinie TIL/ FÆNGSEL CITATION FÆNGSEL 3 ÆGYP-
TEN^PERSON+flertalm-v ÅRSAG MISTÆNKE PEG+mv-m FORBINDELSE (med)
TERROR FORBINDELSE PEG+n BESTEMT GRUPPE PEG+n ÆGYPTEN PEG+n /
MEGET ORDNEmv-mh MODSTAND GRUPPE MISTÆNKE FORBINDELSE PEG+-
flertal ANHOLDE+flertal / OGSÅ MISTÆNKE PEG+mv GRUPPE 3+cir-
kelbevægelse / FORBINDELSE PEG+v ORGANISATION PEG+v NEWYORK
PEG+v / PEG+v PLANLÆGGE ATTENTAT PEG+mv WORLD TRADE(M) CENTER
PEG+mv 3+cirkelbevægelse MISTANKE DE^TRE MEN OVERRASKE 1 FRI
DEN-TREDJE

I Århus er en ægypter overraskende blevet løsladt efter flere måneders fængsling mistænkt for at have forbindelse til en terrorgruppe, som planlægger attentat mod World trade Center.

(2) OVERRASKE FRI verbal+subjekts prædikat
(2) MISTÆNKE PEG+flertal FORBINDELSE verbal i hovedsætning og subjekt og verbal i bisætning, sidstnævnte gentaget i omvendt rækkefølge

17.12

HOVED^STAD STADIGVÆK VOLDSOM KAMP gestus-skyde STADIGVÆK

I hovedstaden er der stadigvæk voldsomme kampe.

(3) STADIGVÆK tidsangivelse

1.gang mindre bevægelse, kun 1/2 cirkel, 2. gang større 1 1/2 cirkel

17.17

PARLAMENT PEG+mh OGSÅ SKYDE gestus RAMT SKYDE PEG+mh

Parlamentet er også blevet ramt af skud flere gange.

(1) SKYDE verbal

1.gang 1 skud med hver hånd, 2. gang 2 skud med hver hånd,
2.gang lidt større bevægelse.

17.31

DANSK^UDENRIGS^MINISTERIUM PEG+mv+cirkel SIGE PEG+mv EKSISTENS
PEG+mh RWANDA(H) EKSISTENS STADIGVÆK DANSK PERSON+flertal TOM
HAR-IKKE ALLESAMMEN UD OMRÅDE+mh

Det danske udenrigsministerium siger at alle danskere er ude af området.

(1) EKSISTENS verbal

Begge to meget små uanseelige, 2.gang lokaliseret efter Nairobi, 1.gang neutral

17.42

GRÆKENLAND // (E) I-DAG PEG+mv EU(H) KOMMISSION(M) PEG+MV+-
cirkelbevægelse / VEDTAGE GRÆKENLAND PEG+mh SKAL PEG+mh RET /
EU(H) DOMSTOL SKAL ÅRSAG PEG+mh REGERING BRYDE TRAKTAT PEG+mv
t-----

// GRÆKENLANG PEG+mh / BLOKADE MOD PEG+m TIDLIGERE JUGOSLAVISK
OMRÅDE+mo MAKEDONIEN(M) BLOKADE / EU+mv DOM BLOKADE SKAL OPHÆVE
PEG+mh PEG+c VIL-IKKE+mh / (så) DOMSTOL SKAL PEG+mh

I dag har EU kommissionen vedtaget at stille Grækenland for EU domstolen p.g.a. traktatbrud. Grækenland har oprettet blokade mod den tidligere jugoslaviske provins Makedonien og de har nægtet at ophæve blokaden.

(1) SKAL verbal 2. gang lidt hårdere

(1) BLOKADE verbal, 1.gang neutralt, 2. gang mere forklarende

(4) GRÆKENLAND ...DOMSTOL SKAL 2.gang meget små hurtige tegn
DOMSTOL SKAL PEG+mh

subjekt, objekt, verbal, gentaget i omvendt rækkefølge og med subjektet som pronomen anden gang

18.15

GRÆKENLAND STARTE BLOKADE PEG+m FØR+deiktisk tidslinie FEBRUAR
MÅNED / ÅRSAG PEG+m MAKEDONIEN OMRÅDE+mo / HEDDE PEG+mo
neg

GRÆKENLAND VIL-IKKE HA' NAVN MAKEDONIEN SKAL ÆNDRE ANDET NAVN
PEG+mh // GRÆKENLAND GRÆNSE OMRÅDE+mo PEG+mn GRÆKENLAND SIDE
PROVINS OMRÅDE+mn HEDDE SAMME MAKEDONIEN(M) PEG+flertal DE-TO
SAMME (så) PEG+mv ØNSKE PEG+mv HEDDE ÆNDRE SKAL / MEN PEG+mv
MAKEDONIEN ÆNDRE NAVN OVERHOVEDET-IKKE PEG+mv BEVARE SAMME NAVN
PEG+mv / DERFOR OPRETTE BLOKADE / SÅ PEG+mv MAKEDONIEN FOR
neg-----

BINDELSE IND-I PEG+mh GRÆKENLAND GRÆNSE INGENTING FORBINDELSE
neg---

UMULIG BLOKADE PEG+mv //

Grækenland startede blokaden (tilbage) i februar måned, fordi de ikke vil acceptere områdets navn "Makedonien". Makedonien grænser op til den græske provins med samme navn, derfor kræver grækerne områdets navn ændret, men makedonerne vil ikke ændre navn, de vil bevare navnet Makedonien. Derfor iværksatte grækerne blokaden, som fuldstændig har afskåret makedonernes forbindelse med Grækenland.

(6) SAMME 1.gang oplysende, 2. gang forbavset, forurettet, forklarende

(5) START BLOKADE ...ÅRSAG
DERFOR OPRETTE BLOKADE 2. gang afsluttende nik
ÅRSAG-DERFOR udvidet med sammensat verbal

19.18

I-DAG DET-ER ISRAEL MINDE^DAG (for) PEG+m-mh SOLDAT PEG+m-mh
DRÆBT MINDE^DAG I-DAG

I dag er det Israels mindedag for dræbte soldater.

(3) I-DAG ...MINDE^DAG
MINDE^DAG I-DAG
tidsangivelse og subjekts prædikat, gentaget i omvendt rækkefølge. 1.gang er der indskudt subjekt og verbal og supplement til prædikatet.
1.gang neutralt, 2. gang lidt sørgerligt

19.34

(Skuespiller Jørgen Buckhøj er død). VI MINDE HAM+mv ÅRSAG
PEG+mv MED TV^SERIE m-mh MATADOR(M) MATADOR SKUESPILLER HAN
SOM Mads Skjern(M) MINDE HAM+mv

Vi mindes ham, fordi han var med i tv-serien Matador, hvor han spillede Mads Skjern.

(4) MINDE HAM+mv verbal og objekt, begge gange som pronomen ingen forskel på de to gange

20.13

I-AFTEN NAT OMRÅDE+cirkelbevægelse+m REGNE FLERE STED+flertal
(over hele området) REGNE

I aften og i nat får vi regn over det meste af landet.

(1) REGNE verbal

1.gang kortere bevægelse, 2. gang ca 5 gange så lang tid, (måske fordi hun ser ned i manuskriptet)